Opłatę pocztową uiszczono ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грош.

БЕЛАРУСКАЯ ДОЛЯ

Выходзіць тры разы ў тыдзень.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12, m. 6).

Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 зл.** Для заграніцы ўдвая даражэй.

Перамена адрэса 30 грошы.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукована га залежыць ад Рэдакцыі.

Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 гр., за радок пэтыту ў 1 шп

№ 19. Вільня, Субота, 21-га сакавіка 1925 г. Год I.

Толькі дзесяць дзён асталося дзеля падачы дэклярацыяу аб беларускіх школах. Хто дагэтуль ня споўніў сваей нацыянальнай павіннасьці, пастарайцеся зрабіць гэта да 31 марца с. г.: гэта—апошні тэрміні

У гэтым нумары 6 страніц

Праз нашы галовы.

Ніжэй мы падаем вынікі „вялікага дня“ ў Лізе Народаў. Вынікі гэтыя толькі пацьвярджаюць тое, што мы на гэтым месцы ўжо адзначалі сьледам за польскай прэсай: іменна, што для Польшчы ўзьнімаецца вялікая небясьпека з боку Нямеччыны. Бо з Нямеччынай Польшча ніякім чынам не здалела дагаварыцца аб разьмежаваньні спрэчных зямель. Польшча папросту скарысталася перамогай сваіх саюзьнікаў над нямецкім народам і ўзяла ў апошняга ўсё, што ей было патрэбна. Але тое, што ўзяла Польшча, у роўнай меры патрэбна і Нямеччыне. І вось апошняя, карыстаючыся новым укладам міжнародавых адносінаў, хоча цяпер падняць (дый напэўна падніме) справу перагляду гэнага аднабокага разьмежаваньня — ужо не на падставе „прыказу“ Антанты, а на падставе прызнаньня раўнацэннасьці і раўнаважнасьці жыцьцёвых патрэб Нямеччыны і Польшчы.

Польская прэса, польскія законадаўчыя ўстановы, урад і ўсё грамадзянства вельмі добра разумеюць, што суліць падобны „перагляд“ справы польска-нямецкіх граніц. І вось, пад той час, як „вуліца“ выкрыківає ваяўнічыя лёзунгі проці Нямеччыны, палітычныя кругі Польшчы пачынаюць шукаць для сябе нейкае новае апоры — ужо не на Захадзе толькі, але і на Усходзе.

Яшчэ так нядаўна мы чыталі на страніцах *усяе* польскае прэсы (ад крайніх рэакцыянэраў да сацыялістаў), што Усход — „Саюз Сацыялістычных Радавых Рэспублік“ — гэта „Барбарыя“, гэта „азіяцкая дзіч“, з якой зусім немагчымы нармальныя адносіны. Польшча выабражала сябе „бар'ерам“, які быццам-то мае бараніць ад гэнае „дзічы“ „заходнюю цывілізацыю“.

Але гэта было — *ўчора.* Сягоньня чутны ўжо іншыя галасы на страніцах польскіх газэт. У іх ужо і паміну няма ад гістарычных заяваў п. Пілсудскага: „byle dalej od tej przeklętej Moskwy“. Вось, што піша ў нядзельнай перадавіцы лейб-орган эндэкаў „Gazeta Warszawska“:

„Імкненьнем польскага грамадзянства і ўраду зьяўляецца наладжаньне з Расеяй палітычных адносінаў на падставах міравога сужыцьця, якія запэўнілі-бы абедзьвюм старонкам бясьпечнасьць і аблягчылі-б як палітычнае, так і эканамічнае разьвіцьце. Імкненьне гэтае ляжыць на дарозе гістарычных інтарэсаў польскае палітыкі, якая з *кожнай* Расеяй, *незалежна ад істнуючых у ёй унутраных адносінаў*, хоча жыць у згодзе і паразуменьні“.

Калі паўзіраемся на польска-нямецкія адносіны, дык убачым, што аднэй з прычынаў немагчымасьці польска-нямецкае згоды *пры сучасных граніцах* зьяўляецца тое, што значная частка нямецкага насяленьня апынулася паміма сваей волі ў межах Польшчы, ды вельмі ўжо негасьціннай аказалася польская дзяржава для гэтых сваіх новых грамадзян.

Нешта падобнае істнуе і ў польска-расейскіх адносінах. Ня трэба забывацца, што Рыжскі мір аддаў Польшчы добрую часьціну тэрыторыі Беларусі, якая ў складзе рэшты сваіх зямель уваходзіць, як паўнапраўны сябра, у „Саюз Сацыялістычных Радавых Рэспублік“. І вось гэтыя беларусы, што апынуліся пад Польшчай, сустрэлі тутака ў *многа разоў горшыя адносіны*, чым тыя немцы. Дык зусім ясна, што польская палітыка ў адносінах да беларусаў можа аказацца паважнай перашкодай дзеля так пажаданых сяньня для Польшчы добра суседзкіх адносінаў з СССР.

Мала таго: тая-ж „Gaz. Warsz.“ зусім выразна заяўляла ў адным з апошніх нумароў сваіх, што чароднай задачай польскае палітыкі ў Лізе Народаў зьяўляецца *скасаваньне трактату аб правох нацыянальных меншасьцяў*, каб у прыпадку ўтраты гданскага „калідору“ і Горнага Сьлёнску пакіраваць усю энэргію польскага народу на „Усходнія Крэсы“ — дзеля апалячаньня беларускага і ўкраінскага насяленьля. Дык ясна, што тая перашкода дзеля добрых адносінаў з СССР, якую прадстаўляе нацыянальны ўціск беларусаў і ўкраінцаў у польскай дзяржаве, ня толькі ня можа счэзнуць, але, наадварот, можа йшчэ больш павялічыцца....

Некалі польскі „сацыяліст“ пан Недзялковскі заяўляў з соймавае трыбуны, што польскае грамадзянства патрапіць „паразумецца“ з беларускім насяленьнем у Заходняй Беларусі — „праз галовы народных дэпутатаў“. „Паразуменьне“ гэтае, аднак, абняло толькі... валэйшаўска-павлюкевічаўскі шулерскі прытон! Мімаволі ўспамінаецца гэты факт, калі чытаем польскія газэты, якія маняцца „паразумявацца“ з СССР, *а значыць і з Радавай Беларусяй*, праз галовы нашага люду ў Заходняй Беларусі! І мы спадзяемся, што такога „паразуменьня“ Польшча ніколі ня здолее дабіцца з сучаснай Расеяй, а хіба толькі — з „тэорэтычнай“ Расеяй „его императорскаго величества“ апэрэтачнага „цара“ Кірыла І.

Ліга Народаў.

„Вялікі“, але „пусты“, дзень у Жэневе.

Дзень 12 сакавіка быў, як прынята казаць, „вялікім днём“ сэсіі Рады Лігі Народаў: прамаўлялі абодва галоўныя кіраўнікі і канкурэнты на першую роль у Лізе — англіец і француз...

Прамова Чэмбэрлена, як кажуць, уложаная Бальфурам і Керзонам, была вельмі рэзкай крытыкай выпрацаванага Мак-Дональдам і Эрыо ў верасьні на агульным зьездзе Лігі ў Жэневе „пратаколу аб бясьпечнасьці“.

Чэмбэрлен даводзіў, што разьемчыя чыннасьці Лігі, прадугледжаныя ў пратаколе, ня будуць мець запраўднай моцы; праектаваныя кары будуць невыканальныя, пакуль у Лізе няма цэлага раду дзяржаў, а перад усім аж чатырох вялікіх: Амэрыкі, Нямеччыны, Расеі і Кітаю. А наагул чыннасьць Лігі — у прыязным супрацоўніцтве народаў над утрыманьнем і ўзмацаваньнем між імі міру, *а не ў арганізаваньні будучае вайны*, прадбачучы назаўсёды ненармальныя, паталягічныя абставіны і адносіны між народамі... Дык пратакол, ня гледзячы на гэтае паталягічнае прадбачаньне вайны, зусім яе не папераджае, ня ўхіляе яе магчымасьці, бо перад усім не вядзе абавязкова да разбраеньня — ані сябраў Лігі, ані тых, што астаюцца па-за яе межамі.

Дзеля таго ўсе прадбачаныя меры і кары проці нападаючай стараны зусім не гарантуюць міра. Ліга можа сваім аўтарытэтам зрабіць вельмі многа, але пагрозамі караў ня зробіць нічога, бо-ж *ня здольна іх зьдзейсьніць.* Англія ніколі ня згодзіцца аддаць да ўжытку Лігі свой флёт, іграючы роль „марскога жандарма“.

З свайго боку Англія прапануе, адкінуўшы пратакол, забясьпечыць мір, апрача агульнага разбраеньня, *паасобнымі абароннымі трактатамі* між дзяржавамі, зробленымі ў паразуменьні з Лігай — у духу саюзу Народаў.

У канцы прамовы англійскі дэлегат рашуча заявіў, што ані Англія, ані яе доміні не падпішуць пратаколу.

Пасьля перарыву з гарачай абаронай пратаколу і едкай крытыкай крытыкі Чэмбэрлена выступіў бясспрэчна найлепшы аратар сучаснай Францыі, яе дэлегат, Брыан.

Брыан рэзка і дасьціпна крытыкаваў нясталасьць палітыкі Англіі, якая сьпярша адкідала *паасобныя* саюзы, высоўваючы *агуль*

ны і *супольны* „дагавор бясьпечнасьці“ а, калі гэты дагавор у відзе пратаколу быў апрацаваны разам з галавой англійскага ўраду — Мак-Дональдам, дык прыходзіць другі англійскі ўрад і—наадварот—адкідае агульны абаронны дагавор дзеля паасобных абаронных саюзаў...

Францыя стаіць моцна на грунце пратаколу, але ахвотна прызнае ўсялякія паляпшэньні ў ім, ці ўсялякія іншыя меры, гарантуючыя ёй і Эўропе бясьпечнасьць. Брыан вельмі спрытна адзначае, што пратакол ліча ўсіх сябраў Лігі—і вялікіх і малых—роўнымі ў міжнародавых адносінах і дамагаецца забясьпечаньня міру і нятыкальнасьці граніц для ўсіх роўна; гэта — найбольш шляхотная рыса пратаколу. Пратакол рупіцца аб тым, каб не ствараць ні для каго прывілею бяскарнасьці, а з другога боку—не рабіць нікога ахвярай ня ставіць па-за абаронай ніводнага *народу* (напрыклад, беларусаў, п. Брыан?!) перад эгаізмам дужэйшых і небясьпекаю вайны...

Пасьля сваей прамовы Брыан прачытаў дэклярацыю францускага ўраду, у якой бароначы пратакол і стоючы крэпка на яго грунце, урад падчырківае гэткія важныя адзнакі пратаколу:

1. Пратакол першы раз у гісторыі выразна *называе* (!) вайну міжнародным праступленьнем.

2. Ен дае найлепшы сынтэз прынцыпаў разбраеньня і забясьпечаньня міру.

3. Абавязковы арбітраж (палюбоўны суд) забясьпечывае ахову міру.

4. Кары, ці меры папяраджаючыя, праектаваныя пратаколам, — толькі разьвіваюць прынцыпы ўмовы Лігі Народаў—яе статут.

францыя не адкідае паасобных саюзаў, але сцьвярджае, што разбраеньне магчыма толькі на грунце пратаколу.

Як бачым, *Англія ізноў рашуча разыйшлася з Францыяй*. Англія адкідае абавязковы арбітраж, бо *ня хоча падпарадкаваць сябе і свае эгаістычныя споры*. з сваімі канкурэнтамі і ахвярамі (з Турцыяй, Ягіптам і т. д.) суду іншых, а перад усім малых дзяржаў...

Апроч таго, Англія *ня хоча ўсей тэй рызыкі, якая зьвязана з прызнаньнем нязьменнасьці і гарантаваньнем сучаснага тэрытарыяльнага ладу ў Эўропе, а перад усім—польска-нямецкай граніцы...* Англія ня хоча абязывацца ваяваць разам з Францыяй *проці Немцаў у прыпадку магчымай польска-нямецкай вайны...* А гэта як-раз і зьяўляецца *галоўнай*, укрытай за рознымі пекнымі славамі, мэтай пратаколу.

Чэмбэрлен сказаў ясна: *сьпярша стварыце нармальныя адносіны* ў Эўропе, а тады Лізе ня будзе патрэбы займацца зусім ненармальнай працай, якая ня толькі ня спыняе, але і *арганізуе будучую* (дык відаць-жа і няўхільную) *вайну...* Дык трэба сьпярша і пачаць з *перагляду ненармальных—тэрытарыяльных—адносінаў* Вэрсальскай Эўропы, а не з замацаваньня гэтага ненармальнага ладу на векі вякоў...

Найбольш цікава: як жа падзеяла на сябраў Рады „красамоўства“ абодвух праціўнікаў,—як высказаліся прадстаўленыя ў Радзе Лігі дзяржавы і—якой рэзалюцыі можна спадзявацца ад Рады?

Дэлегат *Італіі*—Шалойя рашуча *далучыўся да англійскага пункту гледжаньня*.

Прадстаўнік *Японіі* — Ішы заявіў, што яго ўрад *яшчэ... не разглядзеў* добра пратаколу.

Дэлегат *Бэльгіі*, — здавалася-б, гэткай прыяцельскі Францыі! — заявіў, што на яго пагляд, пратакол, хаця і вялікі крок напярод, аднак-ж *не забясьпечывае, як належыць, міру...* Трэба яшчэ, як радзіць Чэмбэрлен. рабіць паасобныя саюзы—пад кантролем Лігі...

Прадстаўнік *Швэцыі* (фактычна — усей Скандынавіі) яшчэ... *не гатоў*, каб добра ацаніць пратакол... Калі падгатуецца, тады запрапануе папраўкі...

За пратакол высказаліся (відаць, пад уплывам красамоўства Брыана!) толькі *Гішпанія, Бразылія і Уругвай...*

Дэлегат Ч*эхаславакіі* Бэнэш, як дакладчык, *папрасіў... часу*, каб улажыць рэзалюцыю Рады, схаваўшы пакуль-што свой пагляд на пратакол.

Але-ж рэзалюцыю гэту, як-бы яна спрытна і лоўка ні была зрэдагавана талентным п. Бэнэшам, па яе зьместу вельмі лёгка прадбачыць: *пратакол ня будзе прынятый Радай... Пратакол*, ня гледзячы на шляхотныя аргумэнты п. Брыана—аб „міжнародавай роўнасьці народаў“ (*напрыклад*, беларускага народу з польскім і -- нямецкага з францускім....)—*праваліўся* і ўжо не паўстане...

Не паўстане — дзеля таго, што яго добра разглядзець і ацаніць ня мелі часу, а мо' і ахвоты, ня толькі Англія, Японія,— Італія, Скандынавія, ды нават Бэльгія, — але *зусім не разглядалі*—Амэрыка, Нямеччына, Расея, Кітай і шмат іншых меншых дзяржаў... ня кажучы ўжо аб *народах...* Спробу прыкрыць пекным і „шляхотным“ славесным міражам—агідна—недарэчную рэальнасьць Вэрсальскай Эўропы, увекавечыўшы, наперакор нацыянальным і маральным стыхіям, абураючы, руйнуючы матар'яльна і мучачы маральна ня толькі пабітых і парэзаных пераможаных, але і самых пераможцаў, лад,—трэба прызнаць лопнуўшай...

А калі так, калі на мейсца нябожчыка—пратаколу павінны, як прапануе Англія, авы, сунуцца паасобныя саюзы і групавыя ўмовы. дык як-раз і прыдзецца дзяржавам, а перад усім Радзе Лігі заняцца канкрэтнай прапазіцыяй гэткага гарантуючага мір—на пэўных варунках — дагавору, паданай нямецкім урадам і датыкаючай забясьпечаньня заходняй граніцы Нямеччны. І можна напэзўна сказаць, што гэтай нямецкай прапазіцыяй цяпер паважна займуцца вялікія дзяржавы—саюзьніцы. Займецца і Францыя, якая можа дзеля гэтага запрасіць на чало ўраду самага „здрайцу“ і „нямецкага прыяцеля, калі ня „шпіка“, *Кайо...*

В.

Рэзалюцыі Рады Лігі.

На паседжаньні 13/III прадстаўнік Чэхаславакіі п. Бэвэш, пасьля прамовы ў абарону пратаколу, прачытаў праект рэзалюцыі, якая была прынята аднагалосна.

Пастаноўлена перадаць усю справу пратаколу разам з усімі дэклярацыямі сябраў Рады і іншымі матар'яламі—VI-му Агульнаму Сабраньню Лігі і, пакуль яно не зьбярэцца і ня выскажацца на сутнасьць справы, — палажыць гэту справу... ў лядоўню!

Адным словам, хаўтуры пратаколу „па першаму разраду“.

Рэзалюцыі ў справах гданскіх, як пішуць польскія газэты, усе схіліліся на карыцьць Польшчы.

На галоўнае пытаньне, ці Гданск — сувэрэнная (незалежная) дзяржава, Рада Лігі не дала выразнага адказу, схаваўшыся за адгаворку, быццам самае паняцьце „дзяржаўнасьці“ ня мае яснага азначэньня ў навуцы... Рада абмежавалася заявай, што ў Вэрсальскім Трактаце ясна сказана, што Гданск—„Вольнае Места“,—як-быццам гэтае „вольнае места“—больш выразна азначана ў навуцы дзяржаўнага права...

Другая, ужо частковая, але найбольш палючая справа польскіх паштовых скрынак--адаслана на юрыдычнае вырашэньне да Міжнародавага Трыбуналу ў Гаазе.

Але, пакуль адбудзецца гэты суд, польскія скрынкі пакінуты Радай на мейсцы...

Адказ Рады Лігі на ноту Нямеччыны ў справе ўваходу ў склад Лігі зрэдагаваны вельмі зычліва, але Рада не зрабіла Нямеччыне ніякіх спэцыяльных уступак, якіх тая дамагалася. Паводле прыватных вестак, Рада згадзілася даць Нямеччыне сталае мейсца ў Радзе, як вялікай дзяржаве.

На закрытым паседжаньні апошняга дня разглядалі справу перадачы ваеннага кантролю над

Ад. Станкевіч.

Доктар Францішак Скарына—першы друкар беларускі.

(1525—1925)

VIII. Мова Скарыны.

Сам Скарына ў сваіх прадслоўях цьвердзіць, што ён піша кніжкі **„руским языком“**. Дык трэба нам над гэтым крыху затрымацца.

Землі, занятыя ўсходнімі славянамі, гэта знача: Беларусамі, Украінцамі і Маскоўцамі, за часоў Скарыны, а такжа прад ім і крыху пасьля яго, зваліся агульным іменем „рускімі“, а мова ўсіх іх „рускай“. Назоў гэты быў прадусім палітычны. Усе тры гэтыя народы, паўстаўшыя з блізкіх і сваяцкіх да сябе плямён усходня-славянскіх, мелі многа чаго між сабой падобнага. І вось-жа сталася так, што сярод гэтых народаў, напачатку іх гістарычнага жыцьця, палітычную ўладу ўзялі ў рукі далёкія нарманы з племені „Рус“. Яны заваёвывалі славян і кіравалі імі. З іх паўсталі князі „рускія“. Іх патомкі, натуральна, зьмяшаліся з славянамі і паволі нічога ўжо супольнага ў сабе з нарманскім племенем „Рус“ ня мелі. Аднак, назоў „рускі“ затрымаўся за імі і пашырыўся разам з уладай на ўсе ўсходня-славянскія землі.

Дзеля гэтага і пісьменства з гэнага часу, як сярод Маскоўцаў, так Беларусаў і Украінцаў, звалася гэтым агульным іменем „рускіе“. Але гэта ня знача, што яно было нейкім зусім аднольквым. Не, Ужо ў Скарынаўскі час Беларусы, Украінцы і Маскоўцы станавілі цалком асобныя народнасьці, кожная з іх, праўда, мела (як і цяпер мае) многа чаго супольнага, але ня менш і рознага. І вось жа, хаця яшчэ пісьменства кожнай з іх звалася агульна „рускім“, то яно ўжо запраўды было, ня гледзячы на супольны ў іх элемэнт усходня-славянскі, так-жа і беларускім, украінскім і маскоўскім, залежна ад таго, у якой з гэтых моваў што пісалася: пабеларуску, украінску ці маскоўску. А пішучы, хоць і прытрымліваліся стара-славянскай мовы, як асновы, то, залежна ад таго, якой народнасьці быў гэты пісьменьнік, ці проста перапішчык, да мовы такой-жа народнасьці і зблізкаўся іх твор, бо ён або часта рабіў памылкі на карысьць сваей народнасьці, або сьведама ўводзіў жывыя народныя словы замест ужо незразумелых стара славянскіх.

Скарына выразна сваю мову заве **„руски язык“** і выразна яе адрозьнівае ад **„языка словенскаго“**. Будучы-ж сам беларусам з Полоцка і празначаючы свае кнігі для дабра іменна свайго народу, народу Беларускага, пісаў іх, ці лепш пераводзіў на мову іменна беларускую. Найлепшымі сьведкамі гэтага—яго-ж уласныя кнігі.

Для пацьверджаньня гэтага падаем тут прыклады Скарынаўскай мовы з яго кніжак. Аднача сна зазначаем, што шмат каму яна можа здацца і не беларускай проста для таго, што ў многім не падобная да сяньняшняй беларускай мовы і ў многім розная ад яе. У адказ на гэта мусім прыпомніць вось, што.

Сёлета сьвяткуем 400 гадоў Скарынаўскага друку. А за 400 гадоў, каб не зьмянілася ані троха мова Беларускага народу — зусім немагчыма. Кожная жывая мова разьвіваецца і зьмяняецца, хоць у аснове сваей астаецца тэй самай-жа. Гэтак ёсьць з мовай польскай, маскоўскай і з кожнай іншай. Дык і беларуская мова, што за часоў Скарыны была яшчэ ня так далёка ад мовы стара-славянскай, на якой вучыўся граматы і сам Скарына, за 400 гадоў адбегла ад яе нябывала далёка.

Далей, апрача ўплываў найсільнейшых на мову Скарыны мовы стара-славянскай, (аснову) мелі на яе так-жа ўплыў: мова чэшская, (словы і звароты), бо з чэшскіх друкаваных кніг карыстаўся Скарына ў Празе, мова польская і літоўская (словы), бо ў жыцьці палітычным і культурным была тады стычнасьць, як з Палякамі, так і Літоўцамі.

Аднак усе гэтыя чужыя ўплывы і залежнасьці мовы Скарыны ў аснове не зьмяняюць і яна не перастае быць, згодна са сваім часам, беларускай.

Для прыкладу зьмяшчаем тут адрыўкі мовы Скарыны: [1]) **„Понеже отприроженния звери ходящие въпустыни знають ямы своя. Птици летающия повозъдуху ведають гнезда своя. Рибы плывающие поморю иврекахъ чують виры своя. Пчелы итымъ подобная боронять ульевъ своихъ. Такожъ илюди игде зродилися и ускормлены суть побозе ктому месту великую ласку имають“. (Кн. Юдие).**

„О сихъ книгахъ всея Библии подле малости розуму моего розделы вократце положихъ. А вчембыхся омылихъ Разумнеишие поправте прошу васъ, для Бога и для посполитого доброго“. (Прадсл. ў Бібліі).

„Что знаменовала естъ неволя телесная сыновъ Ізраилевыхъ воегипте, ненашули неволю душную... Египетъ порусныи сказуется темности, Астыхъ насъ выведе сынъ божии. Купина неопалимая ясне знаменовала Зачатие безсемени Сына Божия“. (Ісход).

Ужо з гэтых прыкладаў бачым, як многа беларускасьці ў мове Скарыны.

Для поўнасьці, паводле Владимірова, дадаем словы мовы Скарыны, што асталіся ў народзе аж да сяньня, паясьняючы толькі некаторыя, менш зразумелыя.

Беларускія словы, ужываныя Скарыной:	Сяньняшняе іх значэньне:
борздыи, борздо	хуткі (а), скоры (а)
боровіть	бараніць
братаўна	братава дачка, пляменьніца
бубон	
виры	гнёзды рыб
вихóр	віхор
вонках	расейскае „вне“, польск. „nazewnątrz“
выбледок	байструк
господар	пануючы, гаспадар (цар, кароль)
граблі	
грозныи	
гужы	

[1]) Блізу усе прыклады Скарынаускай мовы, а так-жа і агулам цытаты са Скарынаускіх кніг, зьмешчаныя у нашай працы, узяты з Владимірова (Франциск Скорина 1888 г.).

Аутар.

Нямеччынай Лізе Народаў. Пытаньне аб нямецкіх збраеньнях выклікала такое разыходжаньне паміж Англіяй і Францыяй, што дайсьці да якога — колечы паразуменьня Рада не магла, і ўся справа адложана да наступнай сэсіі Рады Лігі ў—чэрвені с. г.

Аб чым пішуць.

„Конкордат і Беларусы“.

Як ведама, у Польшчы каталіцкае духавенства аказвае ад самага пачатку істнаваньня ўваскрашонае Польшчы, як і сотні гадоў назад, вялізарны ўплыў на ўсё дзяржаўнае жыцьцё. Дзеля гэтага гожа пазнаёміць беларускае грамадзянства з кампэтэнтным голасам газэты „Krynica“ ў справе толькі што падпісанае Польшчай умовы (конкордату) з рымскім папай і значэньня гэтае ўмовы для беларускага народу:

Мусімо тут адзначыць, што нам беларусам гэты конкордат не варожыць нічога добрага. Наадварот,—прынясе ён беларусам-каталіком у іх рэлігійна-народным жыцьці ня мала клопату.

Дык вось-жа прыгледзімося папарадку да тых пунктаў конкордату, якія, напэўна, будуць балюча біць нас.

Арт. XI кажа, што назначэньне біскупаў належыць да Папежа, але Папеж згаджаецца прад кожным назначэньнем зварачвацца да Прэзыдэнта з запытаньнем, ці ня мае ён якіх закідаў палітычных праціў кандыдата на біскупа. Артыкул гэты ня ёсьць нявінны, як гэта, можа, каму здаецца. Паводле конкордату на беларуска-літоўскіх землях будзе істнаваць арцыбіскупства Віленскае і два біскупствы: Ломжынскае і Пінскае. Вялізарная большасьць каталікоў на абшарах гэтых біскупстваў, ці дыэцэзіяў, гэта каталікі беларусы, для якіх, ці самых біскупаў, ці іх памоцнікаў, але трэба даць беларусаў. Дык, каб Рым, зразумеўшы гэта, і згадзіўся на двух-трох біскупаў-беларусаў, то польскі ўрад да гэтага-ж не дапусьціць, ён згодна з арт. XI конкордату заўсёды знойдзе нешта праціў кандыдата на біскупа беларускай народнасьці.

Арт. XII зьмяшчае тэкст прысягі, якую маюць складаць біскупы на вернасьць Польскай Рэспубліцы. Пачатак гэтай прысягі сюды-туды, але канец, дык, крый Божа! Трэба толькі дзівіцца, як Папеж мог на гэта згадзіцца. Канчатак прысягі накладае на біскупаў павіннасьць падобную да даносаў ураду, бо біскуп гэтак мае канчаць прысягу: ...„*рупны аб дабро і інтэрас Гаспадарства буду старацца запабягаць* (о uchylenie) *усялякім для яго небясьпекам, аб якіх ведаў-бы, што гразяць яму*“.

Але, як кажуць, чым глыбей у лес, тым больш дроў. Так і тут. Арт. XIX, сьцьвярдзіўшы, што духавенства на розныя касьцельныя пасады назначае біскуп, дадае, між іншым, пункт, у якім гаворыцца, што ксяндзы, якіх дзейнасьць нязгодная з „bezpieczeństwem Państwa“ на пробашча ня могуць быць назначаны, хіба што ўрад на гэта згодзіцца. А калі мы возьмем пад увагу тое, што кожны беларускі ксёндз, які чым-небудзь праяўляе сваю беларускасьць, пераважна лічыцца польскім урадам, як „dla Państwa niebezpieczny“, то будзем мець паняцьце, што нясе гэты артыкул беларускаму каталіцкаму духавенству і беларускай рэлігійна-народнай дзейнасьці. Арт. XIX конкордату дае такім чынам польскаму ўраду магчымасьць не дапускаць беларускіх ксяндзоў да кіраваньня беларускімі парахвіямі. Артыкул гэты, калі конкордат будзе Соймам прыняты, будзе вымагаць многа сіл ад беларусаў-каталікоў дзеля барацьбы з урадам за свае правы ў жыцьці рэлігійным, народным і грамадзкім.

Арт. XXIII дык проста бяз ніякага стыду пятлю вешае на шыю беларусам-каталікам. Паводле яго ўжываньне ў дадатковым набажэнстве іншай, чым польскай, мовы можа быць дапушчана толькі спэцыяльнай канфэрэнцыяй (нарадай) біскупаў усей Польшчы. Ад гэткай канфэрэнцыі мы проста можам нічога не чакаць. На такой канфэрэнцыі будуць выключна палякі (можа, які адзін літвін заблутаецца) і да таго людзі, што цьвёрда трымаюцца „польскай веры“ і прысягнуўшыя на вернасьць Польшчы паводле тэксту прысягі, зьмешчанай у арт. XII конкордату.

Арт. XXIV абгаварвае справы зямельныя. Паводле яго парахвіі павінны мець ад 15 да 30 гэктараў зямлі, залежна ад гатунку яе, а духоўныя сэмінарыі і біскупствы аж да 180 гэктараў кожная. Гэта ўсё так-жа ня надта нам усьміхаецца. Вольную зямлю ўжо падзялілі між польскімі асаднікамі, кожны ўрадовы праект і праекты польскіх паслоў новай уставы аб рэформе рольнай яшчэ снуюць пляны аб новым асадніцтве ў рознай форме, а калі да гэтага атрымаюць зямлі пробашчы аж да 30 гэктараў, а сэмінарыі і біскупы па 180, то нашаму гаротнаму земляробу не астанецца зусім нічога. Па нашаму лік гэктараў зямлі для духавенства можа быць значна ніжэйшы.

На астатак арт. XXV конкордату зацягвае тужэй тую пятлю, якую зачапіў нам на шыю арт. XXIII, бо пастанаўляе, што ўсялякія загады і дэкрэты, выданыя прад конкордатам, а пярэчачыя якім небудзь артыкулам конкордату, перастануць мець сваю праўную сілу, як толькі ўвойдзе ў жыцьцё конкордат. Гэта знача, што калі дзе беларусы каталікі дабіліся сваей мовы ў касьцеле, або калі на іх карысьць ёсьць выданы які закон улады касьцельнай, як напр. распараджэньне біскупа Роппа з 1917 г., ці што іншае, то ўсё гэта конкордатам, такім якім ён ёсьць, касуецца.

Дык вось, што нясе беларусам-каталікам конкордат, ці дагавор між Папежам і польскім урадам.

З гэтага вынік адзін: беларусы-каталікі павінны арганізаваць свае сілы дзеля вялікай, цяжкай і ахвярнай барацьбы за правы сярмяжнага Беларускага Народу і за незалежнасьць Касьцёла ад польскай палітыкі.

Спадзяемся, што нашы дэпутаты ў Сойме пададуць свой голас пратэсту, калі будзе тамака разглядацца справа аб зацьверджаньні гэнага конкордату!

Адстаука п. Тугутта.

(Палітычны нэкралёг).

14-га сакавіка віцэ-прэм'ер Тугутт падаў прэм'еру Грабскаму прашэньне аб адстаўцы. 15-га сакавік прэм'ер Грабскі—пасьля „намыслу“ над ультыматума п. Тугутта—адстаўку яго прыняў,—значыць, дамагань няў ці варункаў п. Тугутта споўніць адмовіўся.

Вось, як надзвычай цікава выясьняе ўсю гэту справу свайго 4 месячнага „віцэ-прэм'ерства“ са п. Тугутт.

Бліжэйшая прычына адстаўкі — пастанова прэм Грабскага аддаць партфэль міністра асьветы свайм брату Станіславу, вядомаму эндэцкаму правадыру. П Тугутт не адмовіўся-б працаваць разам з гэтым бая вым эндэкам у адным габінэце, як ужо працаваў „Камісіі 4-х“, каб яму, Тугутту, далі рэальную ўладу— становішча міністра ўнутраных спраў. Але правіца трэбуючы ад Грабскага мейсца кіраўніка асьветы дл эндэка, хацела пакінуць п. Тугутта толькі як „аздобу“ ўраду — на становішчы віцэ-прэм'ера, а ўсю рэальну ўладу захаваць для сябе.

„Досьлед чатырох месяцаў майго пабыту ў габінэце пераканаў мяне, на жаль, што мая высокая год насьць не здалела перашкодзіць усім тым шкодам абмылкам, якія рабіліся на абшары ўсходніх ваяводстваў і якія—замест таго, каб палепшыць палажэньне на „Крэсах“,—пагоршылі яго“.

„У рэзультаце высокая годнась віцэ-прэм'ера ахвяраваная мне ласкава правіцай, была, так сказаць аддачай мне лейцаў ад незапрэжанага возу“.

Дык вось, ад гэткага „супрацоўніцтва“, да якога заўсёды так горача заклікае правіца лявіцу, п. Тугут і адмовіўся, падаўшыся ў адстаўку.

П. Тугутт, аднак-жа, не шкадуе гэтых чатыро месяцаў „супрацоўніцтва“ з правіцай у габінэце Грабскага. „Час, як я лічу, не прайшоў зусім дарэмна“.— Нешта ўсё ж такі зроблена. Цэлы рад загадаў, — якія пасоўваюць уперад справу адбудовы на „Крэсах“, „зусім новы падыход да справы абыватэльства“ на вёсцы на тыхжа „Крэсах“ і „ўхіленьне некаторых (!) красачак з выканаўчых распараджэньняў да языковых законаў“.

Вось, як сьцьвярджае сам п. Тугутт, увесь актыў і рэзультат чатырох—месячнага „супрацоўніцтва“ п. Тугутта ў габінэце п. Грабскага.

Можна да гэтага вельмі невялікага „актыву“ дадаць яшчэ колькі странічак, запісаных пасывам. Пры „супрацоўніцтве“ віцэ-прэм'ера Тугутта зроблены нячуваныя нават у Польшчы пагвалчаньні канстытуцыі, спынена роўнасьць выбарных правоў грамадзян, скасавана права дэпутатаў на свабоду зносінаў з выбаршчыкамі, уваскрашоны царскія і „асмалоўскія“ паліцэйскія законы ў Рэспубліцы, апрацаваны закон аб масавым выгнаньні „obcokrajowców“ (гэта значыць маючых усе правы грамадзян, паводле точнага зьместу Вэрсальскага Трактату!) з Польшчы. Пры Тугутце для „Крэсаў“ апрацавана і прынята ім-жа „варварская“, паводле яго-ж слоў, „кругавая парука“ для сялян на 100 вёрст навокал за... бандыцкія напады на тык, ў каго запахла ў хаце ці ў двары далярамі. Пры „супрацоўніцтве“ п. Тугутта апрацаваны законапраект аб „ачышчэньні“ Крэсаў ад насяленьня ці... толькі а яго маемасьці—у прыпэдку пагрозы вайны.

І так далей, і так далей...

добро	маемасьць, а так-жа дабро ў маральным значэньні.
дакука	
доля	частка
дружатся	дружаць
дупло, з дупла	
вдымена	пахвіна
дядя	
дядковна	дзядзіна (жонка дзядзькі)
живота збавити	пазбавіць жыцьця, забіць
жужэлка	
забрешеть пес	
загадку загадал	
загубил	
заручал муж девицу	
земельное житие	
зоряница	зарніца
карчмарь	
кликун	польск. woźny
кутнии зуб	
лемешъ	
лихо, от лихоты	
лотоками	(сок ідзе латокам)
лучилъ	лучыў, трапіў, папаў
метне	мэтна
навивало	навой (у кроснах)
наймит	
необежденыи конь	
ободы	абады
обоскоминеють зубы	
оброк	
околичныи	
осот	асот, малачай
пазуха	
погубити	
подворье	
подорожныи	
попъ	
посулы	
пригожего сну	
прожира	пражора
простунка	
пряжоном уволеи пирогу	
пуга	
ратай	араты, селянін
роботяга	работнік
розно	
рубежи	рубяжы, межы, граніцы
рукавицах зелезных	
ручиться	паручыцца за каго
сеножатей	
скриня	
составы руки	суставы
становище	становішча
староста	
торгъ	
нетямил	ня цяміў, не разумеў
удатныхъ молодцевъ	
узгорки	
уродная поля	
чоботъ	
шапка	
шепетливого негибкого языка	
шолом	расейскі: шлем

Як з цэлых адрыўкаў, так і з паасобных, найбольш характарных слоў і выражэньняў мовы Скарыны ясна відаць яе беларускасьць. Пярэчыць гэтаму немагчыма. А калі да гэтага дададзём, што ўжо ў той час істнавала ў беларускай вымове дзеканьне і цеканьне, кароткае (ў), аканьне, а так-жа і іншыя цяперашнія асаблівасьці беларускай мовы, дык будзем мець поўнае паняцьце аб беларускасьці Скарынаўскай мовы.

IX. Значэньне друкарскай Скарынаўскай дзейльнасьці дзеля далейшага разьвіцьця друкарства ў Беларусі і беларускай культуры.

Ліхія жыцьцёвыя варункі, як мы ўжо гаварылі вышэй, не далі вялікаму беларускаму друкару давясьці да канца яго друкарскую і літэратурную працу, для „люду посполитаго“. У 1525 годзе, ці, можа, крыху пазьней, надрукаваўшы ў Вільні „Апостола“ і „Мал. Подорожн. Книжицу“, Скарына быў прымушаны спыніць сваю ідэйную работу. Пасьля сказанага году ўжо больш нічога няведама, каб Скарына дзе што далей друкаваў.

Аднак, зярняты, кінутыя вялікім культурнікам у родную зямлю, не заглохлі: яны дзе-не-дзе на Беларусі і ў Літве абыходзілі і давалі плод.

Скарынаўскія выданьні сваей дасканаласьцяй і прыгажствам з боку вонкавага, а так-жа жывой народнай мовай, зразумелай для шырокіх масаў, былі прыкладам і прычынай такой-жа далейшай работы як у Беларусаў, так і ў суседзяў.

Так, напрыклад, Іван Фёдоров, друкар Маскоўскі меў пры сабе да помачы беларуса Пятра Мсьціслаўца і, друкуючы ў Маскве 1563—1564 г. кнігі, пэўна-ж, ведаў ад гэтага Беларуса аб друках Скарыны і браў іх сабе за ўзор.

Асабліва выразна відаць уплыў Скарыны — і то з боку ідэйнага — на друкарства ўкраінскае. Ідэя друкаваць св. Пісаньне ў народнай мове па Скарыне насамперад прывілася на Валыні. У хуткім часе па Скарыне на Валыні паяўляецца аж 4 кніжкі, друкаваныя паўкраінску: Евангельле 1556—1561 г. ў м. Перасопніцы, Евангельле 1571 г. ў Владзіміры, Новы Закон 1581 г. ў м. Харашэве і Евангельле 1595 г. ў Луцку. За прыкладам Скарыны ўкраінскія друкары ўжо так-жа друкуюць кніжкі дзеля дабра „люду посполитаго“.

Але, рэч зразумелая, найбольшае значэньне Скарынаўскія друкі мелі для даейшага разьвіцьця беларускага друкарства і беларускай культуры.

Маю на думцы „Катехизис“ Сымона Буднага, выданы ў Нясьвіжы ў 1562 г. і „Эвангелие“ Базыля Цяпінскага без абазначэньня году выданьня.

Нясьвіжскі „Катехизис“ зьяўляецца выразным насьледаваньнем Скарынаўскіх друкаў, як з боку вонкавага, так і ідэйнага.

Літары, якімі надрукавана большая часьць „Катехизиса“, такія-ж, як і ў Скарынаўскіх пражскіх друках. А ўзноў літары, якімі надрукаваны прадслоўі таго-ж „Катехизиса“, такія, як літары Скарынаўскіх друкаў віленскіх.

Ясна, што Сымон Будны, аўтар „Катехизиса“, ці мо' выдаўца яго, заказваючы літары, як узор давалі літары Скарынаўскіх друкаў.

Успамінаем аб усім гэтым, жагнаючы пана „крэсавага“ віцэ-прэм'ера, бо ён „лішне скромны“ ў ацэнцы сваей гістарычнай ролі ў працэсе паліцэйскага перараджэньня Польскай Рэспублікі. Ня кажам ужо нічога аб „Жэнеўскіх“ законах аб мовах, ні аб „быдгоска-кракаўскіх“ курсах для беларусаў — вучыцялёў, ад якіх бярэцца падпіска, што яны... ня ведаюць беларускай мовы.

Адстаўка п. Тугутта — далейшы крок на тым-жа шляху, што вядзе ў царства рэакцыі, дый адным з рашучых крокаў на гэтым шляху было і самае ўступленьне п. Тугутта ў склад ураду Грабскага, як была і ўся яго „wspołpraca“, усе яго „кампрамісы“ з правіцай.

Цяпер, прынамся, будзе ўсё яшчэ ясьней і ня так крывадушна. Грабскі—дык Грабскі, Ратайскі—дык Ратайскі. Прынамся, ясна будзе, што гэта — проста акцыйная суполка эндэцыі і К-о.

Хай-жа будзе палітычнаму нябожчыку Тугутту такім-жа „лёгкім пухам“ зямля, якім быў ён сам—калі не для польскай эндэцыі, дык для беларускага народу!..

Sit tibi terra levis,
Molliter ossa culelut...

З Сойму.

I. Проці сялянства.

У бюджэтнай камісіі прыняты аканчальна часовы бюджэт на 2 месяцы — сакавік і красавік. Цікава, што камісія адкінула прапазіцыю дэпутата Быркі ўнясьці дадаткавы крэдыт—на 25 мільёнаў злотых—на вясеньнія засевы сялянам. Пэпээсаўцы і жыды разам з правіцай галасавілі проці папраўкі.

2. Ваенны бюджэт Польшчы.

У ваеннай камісіі мін. вайсковых спраў ген. Сікорскі, пасьля абшырнай прамовы аб стане польскай арміі, заявіў, што, каб бюджэт яго міністэрства, аблічаны на суму 655 міліен. злотых, быў запраўды рэальнам, дык трэба павялічыць яго яшчэ—на 110 міліёнаў злотых... і што ён ужо аб гэтым „паразумеўся“ з міністрам скарбу. А калі генаральны дакладчык п. Зьдзеховскі заявіў, што перад усім камісія яшчэ нічога ня ведае аб згодзе міністра скарбу, дык мін. Сікорскі сказаў, што, калі камісія адкіне яго дамаганьне, тады ён не бярэ на сябе адказнасьці за баявую гатоўнасьць арміі і—выйдзе ў адстаўку.

Прадстаўнік мін. Скарбу высьніў, што міністэрства „прадбачыць павялічэньне даходаў на 70 міліёнаў, якія аддае на павялічэньне бюджэту арміі, рэшту — 40 міліёнаў — можна наскрабсьці, абрэзаўшы бюджэты іншых міністэрстваў“ (напрыклад—асьветы?..—).

Дыскусія адложана—да паразуменьня з прэм'ерам.

Гэткім чынам ужо цяпер ваенны бюджэт Польшчы намечаны ў суме 765 міліёнаў злотых! А ці-ж гэта ўжо канец? Даволі прымомніць, што у 1924 годзе ваеннаму міністру ўрад ці Сойм аж **19 разоў** адчыняў новыя крэдыты!

3. Камісія Сойму аб роўнасьці ў самаўрадзе.

Адміністрацыйная камісія Сойму прыняла 17 галасамі проці 14 „Хіена-пястоўскі“ праект выбарнага закону да гмінных самаўрадаў. Усе высілкі лявіцы і меншасьцяў адратаваць „забясьпечаную“ канстытуцыяй роўнасьць грамадзян у Польскай Рэспубліцы разьбіліся аб супольны фронт „Хіены“ і „Пяста“.

Пасьля галасаваньня п. Прагер (ППС) заявіў, што сацыялісты ня будуць спакойна глядзець на гэтае пагвалчэньне падставаў дэмакратызму і канстытуцыі і пачнуць барацьбу за роўнасьць грамадзян—па-за Соймам. Да гэтае заявы далучылася і рэшта лявіцы.

Цікава, што той самы гэтак ляяльны адносна да Канцытуцыі старшыня Сойму, п. Ратай, які нават не паставіў на галасаваньне папраўкі з дамаганьнем адабраньня ад паноў зямлі бяз выкупу—на патрэбы зямельнай рэформы, лічучы яе супярэчнай з канцытуцыяй,—гэты самы „рыцар Канстытуцыі“, калі праект пяройдзе ў Сойм з камісіі, напэўна, не задумываючыся, паставіць на галасаваньне пункты гэтага праекту, **спыняючыя роўнасьць грамадзян у Польшчы**.

4. Камісіі Сойму—у руках правіцы.

Соймавая канцэлярыя апрацавала новы „ключ“—лічбаў прадстаўніцтва розных партыяў і групаў у камісіях Сойму—згодна з **новымі** лічбамі партыйнага складу.

Паводле гэтага новага „ключа“, у-ва **ўсіх камісіях Сойму бязумоўную большасьць мае правіца.**

Бліжэйшыя „тэхнічныя“ прычыны гэткага папраўленьня камісіяў Сойму, маючым вялікае значэньня ня толькі ў агульнай законадаўчай працы Сойму, **але у і наагул ў-ва ўсей палітыцы Краю**,—ляжаць у тым, што на лявіцы адбываецца **працэс раздрабненьня**, пад той час, як на правіцы (пасьля ведамых усім „парцэляцыяў“ партыі „Пяста“), наадварот, пануе імкненьне да кансалідацыі.

Выхад 6 паслоў „групы Ваявудскага“ з „Wyzwolenia“ адыграў важную роль у гэтым папраўленьні камісіяў. Глыбейшая прычына зьявішча—агульная „нацыянальная кансалідацыя“ Польшчы.

Важнейшыя здарэньні.

У Польшчы.

Проці „4-ага падзелу Польшчы“.

15 сакавіка ў Варшаве адбылася мнагалюдная маніфэстацыя пратэсту проці „Замаху на заходнія граніцы Польшчы“.

А 1 гадзіне дэлегацыя ад маніфэстантаў была прынята прэм'ерам Грабскім, які сказаў моцную прамову, супакоіваючы насяленьне аднасна да замаху на цэласьць і нятыкальнасьць граніц Польшчы.

Прэм'ер даводзіў, што подпіс Нямеччыны пад Вэрсальскім Трактатам зусім аднолькава гарантуе нятыкальнасьць атрыманых Польшчай быўшых нямецкіх земель, як і адабраных Францыяй — Эльзаса і Лётарынгіі, ды Англіяй—былых нямецкіх калёніяў... Створаная ў Вэрсалі Эўропа, казаў п. Грабскі,—гэта ёсьць нешта адзінае і суцэльнае, і ніводная з яе частак ня можа быць выбрана без пагрозы міру ў Эўропе. У рэзультаце рэалізацыі гэтай пагрозы Эўропа можа апынуцца яшчэ раз... у 1915 годзе!

Дзеля таго Польшча павінна баракіць мір і справядлівасьць, адбудоўваючы ваенныя руіны, і жадае, каб яе... не адрывалі ад гэтае працы...

Работніцкія разрухі ў Сасноўцу.

З прычыны масавага (да 800 чал.) звальненьня работнікаў у капальні ў Сасноўцу адбыўся мітынг пратэсту, у якім прынялі ўчасьце больш 1000 работнікаў, пасьля чаго таўпа кінулася граміць кантору і габінэты дырэктароў Піршля і Жукоўскага, прыбыўшая паліцыя дала залп пустымі набоямі, выкліканы правакацыйным стрэлам з таўпы работнікаў. Тады таўпа разыйшлася.

Арыштаваны 36 асоб, з якіх затрымана толькі 5, каторых паліцыя лічыць вінавайцамі разгрому.

Арышт камуністаў у Слоніме.

ПАТ паведамляе аб арышце „камуністычнай ячэйкі“ ў Слоніме.

Рэзалюцыя Клюбу „Wyzwolenie“.

Клюб „Wyzwolenie“ пасьля колькідзённых нарадаў аб сучасным палажэньні ў Польшчы, прыняў вельмі рэзкую рэзалюцыю, у якой абяцуе завастрэньне сваіх адносінаў да ўраду, ня гледзячы на тое, што гэта магло-б выклікаць яго адстаўку. Ня веручы ў магчымасьць стварыць пры сучасным Сойме больш дэмакратычны ўрад, клюб будзе дамагацца вызначэньня новых выбараў па падставе таго-ж самага выбарнага закону.

Але — правыя газэты друкуюць плёткі (?) аб тым, што за кулісамі гэтых грозных рэзалюцыяў ідуць перагаворы лідэраў вызваленьня з урадом — аб тым, што клюб радыкальных дэмакратаў згадзіўся-бы перабудаваць сучасны ўрад, падтрымаўшы нават назначэньне на становішча міністра асьветы... Станіслава Грабскага (найпрагавітшага эндэка-жываеда меншасьцяў!), калі памоцнікам яго (віцэ-міністрам) будзе назначаны вызваленец!

Рыхтуюцца да атакі.

(*Да зьезду партыі* „Wyzwolenie“).

У Варшаве адбыўся вялікі зьезд „Wyzwolenia“.

Перад гэтым зьездам адбылася нарада пасольскага клюбу „Вызваленьня“, які пастанавіў—бязумоўна завастрыць адносіны да ўраду Грабскага, ня спыняючыся перад выкліканьнем урадавага крызісу.

Агульна-польскі зьезд партыі мае падмацаваць гэтую пастанову. Галоўны закід ураду з боку партыі—„няшчырасьць“ (!) у зямельнай палітыцы.

Пастаноўлена было запрасіць на зьезд п. Тугутта, які, як кажуць, якраз перад самым зьездам—бо-ж напярэдадні яго—выйшаў з ураду... П. Тугутт можа вярнуцца ізноў на мейсца лідэра партыі, і тады дзяржыся урад братоў Грабскіх!

Ляяльнасьць мітрапаліта Дзяніса.

Варшаўскі мітрапаліт Дзяніс асабіста заявіў прэм'еру Грабскаму, што ён не салідарны з апошнімі

Ня меншы так жа ўплыў мелі друкі Скарыны і на ідэйны бок **„Катехизиса“**.

Кніжка гэтая надрукавана так-жа пабеларуску і з падобнымі прадслоўямі і пасьляслоўямі.

Вось, для прыкладу некаторыя мейсцы з яго: **„Докончана ест сия книга зовемая Греческимъ языкомъ Катихисисъ... Богу ко чти и посполитымъ людемъ языка рускаго къ наказанью и доброму наученію... Которое вѣры еси ты? Христиансиое вѣры. Што виненъ оумѣти Христианинъ? Чотыри речи умѣти, и водле того жити маеть“.**

Евангельле Цяпінскага так-жа шмат у чым залежнае ад Скарынаўскіх друкаў беспасрэдна, або пры пасярэдніцтве нясьвіжскага „Катихисиса“. Надрукавана яно бязумоўна тыміж літарамі, што „Катихисисъ“, бо так, як ён, надобная да друкаў Скарыны і тыя-ж, што і „Катихисисъ“, мае розьніцы ад гэтых-жа выданьняў.

Апрача гэтага, у Евангельлі Цяпінскага спатыкаюцца вялікія літары ў рамках, што і ў Скарынаўскіх віленскіх друках, на пачатку разьдзелаў і ў загалоўках. Літары гэтыя, відаць, жыўцом перайшлі ў друкарню Цяпінскага.

Евангельле Цяпінскага надрукавана так жа пабеларуску. **„Евангелие,**—кажа сам Цяпінскі, **вубогой моеи друкарни отмене выдруковано“**. Час выданьня няведамы, але ў кожным выпадку незадоўга пасьля „Катихизиса“.

Маскоўскія друкары: „Moskwitiu“ Іван Фёдоров і Беларус Пётр Міціславец — у 1564 г. з Масквы пераходзяць на Беларусь і ў Заблудаве, карыстаючы з прыхільнасьці гэтмана Рыгора Хадкевіча, у 1569 г. друкуюць **„Эвангеліе“**. Бяжэнства гэтых друкароў ня ў іншы край, але ў Беларусь, беларуская народнасьць аднаго з іх, а так-жа прыхільнасьць да друкарска-выдавецкай справы гэтмана—бязумоўна сьведчаць аб вялікіх уплывах Скарынаўскай працы і аб яе значным пашырэньні.

Далей бачым, што Пётр Мсьціславец пакідае Заблудаў і перабіраецца ў Вільню, дзе ў 1575 г. ў друкарні братоў Кузьмы і Лукі Мамонічаў, прадаўжае друкарскую працу, прарваную Скарынай.

Такім чынам Скарынаўская друкарская ідэя, пакінуўшы сьляды ў Маскве і ў беларускім Заблудаве, вярнулася ўзноў у Вільню, як у цэнтр беларускай культуры, і пачала далей цьвясьці і разьвівацца. Друкарня Мамонічаў, якая шмат што з друкарскіх прыладаў атрымала ў спадку па Скарыне, у канцы XVI ст. разьвівае шырокую і рознародную выдавецка-друкарскую дзеяльнасьць. Мамонічы друкуюць кніжкі ня толькі для Беларусі, Літвы і Украіны, але так-жа для Маскоўшчыны і для паўдзённых славян.

Пасьля Кузьмы і Лукі Мамонічаў разьвіваў працу сваіх папярэднікаў сын Кузьмы, Лявон Мамоніч, каторага выдавецкая дзеяльнасьць пакідае значныя сьляды яшчэ ў першай палове XVII ст.

Побач з друкарняй Мамонічаў, пад уплывам добрага пачатку Скарыны, у Вільні паўставалі іншыя. Так, напрыклад, ад 1585 г. да 1604 г. працавала там ўжо друкарня каталіцкая, у 1596 г. друкарня царкоўнага брацтва, ад 1608 г. да 1628 г. друкарня Св.-Траецкага манастыра, ад 1611 г. да 1652 г. — друкарня Св.Духаўскага манастыра ў Вільні і ў Еўі, каля Вільні, друкарня ў Лозку, Магілёве і інш.

Усе гэтыя друкарні на працягу якіх 75 гадоў (1574—1650) выдалі, як кажа праф. І. Свенціцькій, 110 кніг, каторыя дайшлі да нас. А трэба ведаць, што ўся гэтая пазьнейшая ў нашым краі выдавецка-друкарская дзеяльнасьць ёсьць запраўды дзіця ідэй Скарыны, бо бадай уся яна носіць на сабе сляды Скарынаўскіх друкаў, як з боку вонкава-тэхнічнага, так і з боку ідэйнага, ці зьместу.

Але на гэтым ня спыняецца значэньне Скарыны на полі культуры беларускай і агулам краёвай. У яго культурнай дзеяльнасьці ёсьць асаблівыя рыскі, на якія так-жа мусімо тут зьвярнуць увагу.

Фр. Скарына сваімі кніжкамі кінуў у беларускую зямлю зерне беларускай **народнай** культуры і зерне любові да свайго краю і народу. Ён першы асьмеліўся парваць з бяздушнай старaславяншчынай і зьвярнуць вочы нашага народу на яго народную жывую мову, а гэтым самым і на яго духовыя багацьці. Гэткай ідэяй Скарыны корміцца і сяньня Народ Беларускі і мае яе за пуцяводную зорку свайго адраджэньня.

Скарына праз свае кніжкі кідае ў беларускую душу зерне добра зразумелага **дэмакратызму**: іісьці ў народ і працаваць для дабра **„люду посполитаго“**. Ён першы прыступіў да культурнай працы, маючы навоку найшырэйшыя і нацямнейшыя беларускія сялянскія масы. Раскрыць душу народу і паклікаць яе сілы да жыцьця — было мэтай працы Скарыны. А думкі гэтыя нашага друкара сьвежы і цяпер: і мы сяньня не да чаго іншага імкнемся.

Скарына сваімі кніжкамі далучае Беларусь да агульна-эўрапэйскай культуры. Ён першы ў нас уводзіць паняцьце аб сямі вызволеных навуках, каторыя ў XVII ст. разьвіліся ў нас, як належыцца.

Знаёміць так-жа Скарына Беларусь і агулам з інтэлектуальнай працай Заходняй Эўропы. Так, напрыклад, ён пераносіць на беларускі грунт модную ў той час заграніцай навуку аб праве: **„законы и права**, — як сам кажа — **имиже люде наземли справоватися имають“**. Вось, што аб гэтым Фр. Скарына гавора ў прадслоўі да кнігі **„Второзаконие“: „Потреба тежъ ведати, иже Закон или право разноличнеся отлюдей называеть. Единое посполитое** (jus natarale) **понеже отъ всехъ народовъ посполите соблюдаемо ест... Другое право языческое** (jus dentium), **от многихь ибо языковъ ухвалено ест... Некоеже право Рицерское или военное еже на войне соблюдаемо бываеть... Иное пак право Местьское иное морское, а иное купецькое“.**

Словам, Фр. Скарына, як вялікі культурнік, даў Беларускаму народу ўсё, што мог, а мог дужа многа, бо паклаў асновы і зрубы пад народны беларускі дом, будаваньне якога сяньня Беларускі народ, паводле ўзораў свайго вялікага сына, і вядзець далей.

КАНЕЦ.

з (паданымі ў нашай газэце) выступленьнямі Маскоўскага Патрыярха Ціхана, які крытыкуе (?) праваслаўны царкоўны лад у Польшчы.

Заграніцай.

У справе нямецкай прапазіцыі.

Жэнеўская газэта „Journal de Geneve“ піша, што Чэмбэрлен заявіў Эрыо ў Парыжу, што англійская апінія, а перад усім доміні — ніколі ня згодзяцца на заключэньне з Францыяй (з участцем Польшчы) такога саюзу, вынікам якога было-б зближэньне Нямеччыны з Расеяй. Англія не падпіша ніякага дагавору, пад якім ня будзе подпісу Нямеччыны.

Найвялікшая англійская газэта „Times“ называе нямецкую прапазіцыю—„праблескам надзеі“ ў тым тупіку, у які зайшла Эўропа. Хаця моц падставаў і пасьпешнае разьвіцьце Польшчы — карысна для Эўропы, аднак, тыя спосабы, якімі Польшча праводзіць свае інтарэсы, ня могуць заўсёды выклікаць агульнага адабрэньня. Газэта піша ўканцы, што англійскі інтэрас кажа разглядзець дакладна нямецкія прапазіцыі...

Гэты англійскі інтэрас — зусім ясны: Англія вельмі была-б рада і многа-б магла зрабіць уступак, асабліва — чужым коштам (у даным разе — коштам Польшчы), — калі-б Нямеччына зьняла з яе, Англіі, рызыку і абавязак гарантаваньня бясьпечнасьці Францыі. Гэтым адразу Англія звольнілася-бы ад даўно стаўшыхся для яе цяжарам „саюзных“, замацаваных „брацтвам крыві“ на апошняй вайне, адносінаў з Францыяй. Англія, якую больш за ўсё страшыць тарговая канкурэнцыя Нямеччыны на моры, нічога ня мела-б проці таго, каб уцягнуць Нямеччыну ў працу над адбудовай бязьмежнага расейскага ўсходу, — дзеля чаго Нямеччыне трэба даць магчымасьць ісьці ў Расею, раскінуўшы той „бар'ер“, які зроблены „гданскім калідорам“.

Пратэст Літвы проці Ватыкану.

У Коўне адбыліся вельмі рэзкія дэманстрацыі проці папскага нунцыя (пасла) Цэхіні. Грамада вайсковых і цывільных выклікала на балькон прадстаўніка Папы і, аблаяўшы, закідала яго гнілымі яйкамі.

Сойм прызнаў сьпешнасць прапазіцыі людоўцаў у справе адкліканьня літоўскага пасла пры Папе і выдаленьня папскага прадстаўніка з Коўна. Літоўскі ўрад выслаў да Папы вельмі вострую ноту, пратэстуючую проці конкордату з Польшчай. Літоўская прэса пагражае Ватыкану поўным разрывам з Рымскай царквой і стварэньнем асобнай нацыянальнай царквы.

Апэтыт расьце.

Ап'янёны амаль не сярэднявечным трыумфам у Польшчы Ватыкан разахвоціўся да „кіраваньня сьветам“. Папскі нунцый у Чэхаславакіі заявіў афіцыяльна чэшскаму ўраду, што ўрачыстыя ўгодкі ў чэсьць Яна Гуса (асноўцы чэшскай нацыянальнай царквы) Папа будзе лічыць актам варожым, скіраваным проці Рыму (каталіцкай царквы). Уся чэшская прэса абураецца на гэтую нячуваную даўно ўжо спробу папы ўмешывацца ў палітычнае жыцьцё Чэхаславакіі.

У Чэхаславакіі наагул істнуе імкненьне зьліквідаваць усялякія зносіны з Рымам.

Перабудова латвійскага ўраду.

У склад латвійскага ўраду ўвайшлі 3 прадстаўнікі цэнтру і лявіцы, пашырыўшы і ўзмоцніўшы гэткім чынам падставу ўраду.

Новая навуковая ўстанова.

У Маскве мае ў хуткім часе адчыніцца новая вышэйшая школа—„інстытут для вывучэньня сусьветнай палітыкі і гаспадаркі“. Запрошаны, апрача сваіх, рад заграніўных прафэсароў.

Новы пасол ССРР у Японіі.

Паўнамоцным паслом ССРР у Японіі назначаны Віктар Копп, былы сябра калегіі камісарыяту замежных спраў.

Тэстамант Сун-Ят-Сэна.

Польскае Тэлеграфнае Агенцтва наказуе:

Радавы ўрад атрымаў з Кітаю тэстамант вялікага кітайскага рэвалюцыянэра-незалежніка д-ра Сун-Ят-Сэна, пісаны перад самай яго сьмерцяй. У гэтым тэстаманце Сун-Ят-Сэн заяўляе, што ССРР — найбліжэйшы і найшчырэйшы саюзьнік і прыяцель вызваляючагася з эўрапэйскае няволі Кітаю. Доктар Сун-Ят-Сэн загадывае ў тэстаманце сваей партыі „гоміндон“ (народных сацыялістаў) падтрымліваць найцясьнейшы кантакт з ССРР.

Выканаўчы Камітэт III Інтэрнацыяналу выдаў з гэтай прычыны 2 адозвы, у якіх заклікае пралетарыят усяго сьвету памагаць кітайскаму народу ў яго вызвольнай барацьбе проці эўрапэйскага імпэрыялізму, а кітайскіх народных сацыялістаў—да зьліцьця з кітайскай камуністычнай партыяй.

Барацьба з апазіцыяй у Югаславіі.

12-га сакавіка адбылося першае паседжаньне новага парляманту Югаславіі.

Як ведаюць нашы чытачы,—ня гледзячы на страшэнны тэрор ураду Пашыча, перад усім проці харвацкай сялянскай партыі Радіча, — выбары далі вельмі сумную перамогу ўрадавым партыям, а што датычыць харвацкай апазіцыі, дык яна ня страціла ў новым парляманце літэральна аніводнага мандату, калі ня лічыць выбранага народам, але ня выпушчанага з турмы правадыра яе Радіча.

Дык вось, калі гвалты, арышты і забойствы не далі ўраду перамогі, дык Пашыч, згаварыўшыся з каралём (сэрбам!), знайшоў новы, менш крывавы, але мо' больш агідны, спосаб пазбыцца апазіцыі. Калі пачала працаваць мандатная камісія новага парляманту, урад зьвярнуўся да яе з рашучым дамаганьнем — уняважніць усе мандаты сялянскай партыі Радіча. Урадавыя партыі маюць большасьць у камісіі, дамаганьне ўраду споўнілі. Больш за 60 дэпутатаў—усе харваты!—аб'яўлены камісіяй пазбаўлены мандатаў. Увесь харвацкі народ мае быць пазбаўлены законна-выбарнага прадстаўніцтва адным урадам — па загаду сэрбскага (бо-ж не югаслаўскага!) ўраду Пашыча.

На мейсца гэтых паслоў урад Пашыча зусім ня мае рабіць новых выбараў у Харватыі, ведаючы, што ўсё роўна яму не перамагчы харвацкага выбаршчыка ні турмой, ні паліцэйскай стрэльбай.

Урад Пашыча высунуў, як праўную прычэпку, тое, што партыя Радіча называе сябе ня толькі сялянскай, але і рэспубліканскай, пад той час, як Югаславія—манархія. Дык, значыць, гэта партыя—„нелегальная“ і ня можа быць прызнана ўрадам, хаця юрыдычна і палітычна гэта—чыстая недарэчнасьць, бо кожны грамадзянін мае права імкнуцца да ўсялякага іншага ладу ў дзяржаве, абы толькі срэдзтвы і спосабы зьдзейсьненьня яго імкненьняў не нарушалі законаў.

У выніку гэтае пастановы мандатнае камісіі адзін з дэмакратычных дэпутатаў заявіў ад імя ўсяе апазіцыі, што яна ў такіх варунках ня можа працаваць і выходзіць з Скупштіны (парляманту).

Выбарная рэформа ў Англіі.

У Англіі, як і ў большасьці іншых краёў, жанчыны да апошніх часоў ня мелі ніякіх палітычных правоў, а перад усім—выбарнага права.

Усім памятны галосныя і скандальныя выступленьні так званых „суфражыстак“ (suffrage—галасаваньне), якія ў знак пратэсту, зьбівалі парасонамі цыліндры і білі па галовах англійскіх міністраў, адмаўляўшыхся падаць у парлямант „біль“ (законапраект) аб выбарным праве для жанчын. І вось, у часе вайны, як шмат дзе, так і ў Англіі жанкі зрабілі значныя заваяваньні палітычных правоў. Але ў Англіі жанчыны пакуль што яшчэ не дабіліся палітычнай роўнасьці з мужчынамі.

Толькі нядаўна лібэралы разам з Партыяй Працы падалі ў парлямант праект закона, каб усім жанчынам, скончыўшым 21 год, як гэта ёсьць для мужчын, даць права выбіраць дэпутатаў у парлямант.

Але ўрад ня згодзіўся на гэта, і парлямант 220 галасамі проці 153 адкінуў гэты праект апазіцыі. Прадстаўнік ураду заявіў, што гэтая рэформа—не начасе, бо выклікала-б зараз-жаканешнасьць новых выбараў (?). Урад згадзіўся толькі... у 1927 г. склікаць нараду з прадстаўнікоў усіх партыяў, якія-б апрацавалі падставы новай шырокай рэформы выбарнага права, аднолькавага для мужчын і жанок.

Дык з гэтага відаць, што ўсе партыі ў Англіі прынцыпова згаджаюцца на агульнае і роўнае выбарнае права, і гэтая падстаўовая дэмакратычная рэформа ў Англіі — справа вельмі кароткага часу.

Пачатак урадаваньня прэзыдэнта Амэрыкі.

4-га сакавіка новы прэзыдэнт Злучаных Штатаў (дзяржаў) Амэрыкі, Кулідж, даўшы згодна з Канстытуцыяй, прысягу, афіцыяльна прыняў свае служэбныя правы і абавязкі.

Пасьля ўсіх фармальнасьцяў, ён сказаў вялікую прамову, у якой заявіў, што амэрыканскі народ не адмовіцца ад рашучага і адказнага ўчасьця ў сусьветнай палітыцы і прыме ўсе меры, каб забясьпечыць сьвету мір.

ХРОНІКА.

Дзякуючы абмежаваньню выдавецкіх коштаў і ахвярнай дапамозе грамадзянства, а перад усім нашага Пасольскага Клюбу,—у чародным тыдні замест аднаго павялічанага нумару ў 6 стр. выпускаем два нармальныя нумары па 4 стр.

Чародны нумар выйдзе ў сераду, 25 марца.

Да Скарынінскага юбілею. Беларусы, жадаючыя атрымаць білеты на ўваход на ўрачыстую акадэмію, ладжаную Беларускім Навуковым Т-вам 25 марца ў 8 гадз. увечары ў актовай салі Беларускае Гімназіі (Вострабрамская 9), заклікаюцца чым хутчэй запісацца ў сяброў Ураду Т-ва ці ў старшыні Скарынінскае Сэкцыі, дырэктара Гімназіі Астроўскага: лічба мейсц будзе абмяжована з прычыны цеснаты памяшчэньня.

Баламуцтва. Косьцевічаўская „Прасьвета“ і валэйшаўска-паўлюкевічаўскі „Грамадзкі Голас“ на ўвесь сьвет крычэлі аб „дабрадзействе“ польскае асьветнае ўлады, якая быццам-то манілася адчыніць у Вільні курсы для беларускіх вучыцялёў дзеля „выкваліфікаваньня“ іх. Курсы гэныя мелі быць адчынены на 40 асоб—ужо 10 сакавіка (марца) с. г. Банда з Людвісарскае вуліцы баламуціла нешчасьлівых безработных беларускіх настаўнікаў, вымагала ад іх прысылкі дакумэнтаў і т. п., а адначасна школьныя інспэктары бралі ў іх падпіску, што яны „беларускае мовы ня ведаюць“. Сколькі было наіўных, якія ўсяму гэтаму верылі і давалі гэную дзікую падпіску, мы ня ведаем: гэта ведае хіба толькі ўстанова, у якой „працуе“ п. Косьцевіч. Але затое мы ведаем, што **ані 10 сакавіка, ані да сяньняшняга дня шумна абвешчаныя курсы ў Вільні не адчыніліся.** Больш таго: нас паведамляюць, быццам гэныя курсы ў Вільні ўрадам **зусім ня будуць адчынены...**

Характэрна тут тое, што на просьбу Беларускае Цэнтральнае Школьнае Рады даць ей дазвол адчыніць у Вільні вучыцельскія курсы школьная ўлада ад восені ажно дагэтуль **не дала нават ніякага адказу.** А за ўвесь гэты час людвісарская банда толькі баламуціла і прост ашуківала беларускіх настаўнікаў сваімі ілжывымі абяцанкамі, што ўлада зробіць усё, што трэба,—хай толькі ціха сядзяць і ня рыпаюцца... І такі знаходзіліся настаўнікі, якія верылі гэнай бандзе і хадзілі ў шулерню на паклон.

Ці ня сорамна ім цяпер перад усім сьветам?

Хто ж вінаваты? „Słowo“ наказуе, што камісія, прысланая з міністэрства дзеля сьледзтва ў справе панамы ў віленскім кураторыуме, адмяніла пастанову куратара, п. Гонсёровскага, аб ухіленьні ад спаўненьня абавязкаў п. Рахальскага, вышэйшага урадоўца кураторыуму, каторы ў свой чарод вінаваціць у-ва ўсім самога п. Куратара...

Дык вось узьнімаецца пытаньне: хто-ж вінават? Калі п. Рахальскі камісіяй прызнаны невінаватым, дык сам сабой напрашываецца вывад: ці пастанова камісіі не паказуе, што вінаваты ягоны начальнік?

Але чаму-ж тады камісія не „zawiesiła“ п. Гонсёровскага?

Закрыцьце Віленскага „Беларускага“ (?) Клюбу. Шулерня № 2 пана Валэйша, якая пад назовам „Віленскі Беларускі Клюб“ была ім адчынена з дазволу п. Камісара Вімбора, зараз-жа пасьля таго, як гэты апошні адмовіўся зацьвярдзіць статут запраўднага Беларускага Клюбу для беларускай інтэлігенцыі (просьба падпісана дырэктарам Гімназіі п. Астроўскім і інш.),—цяпер, як падалі мясцовыя газэты, закрыта часова ваяводзкай уладай, якая зрабіла даклад у Міністэрства аб патрэбе аканчальнага яе закрыцьця. Улада закрыла гэны „Клюб“ „пасьля апошняй рэвізіі, якая сцьвярдзіла газардовую ігру“.

Аб тым, што ў „Клюбах“ гэтых адбывалася газардовая ігра, ведалі ня толькі ўсё ўсялякія ўлады ўсіх інстанцыяў у Вільні і ў Варшаве, ня толькі ўсе жыхары Вільні, але чырыкалі ўсе вераб' на віленскіх стрэхах і плотах... І, ня гледзячы на гэта, мясцовыя, а, можа, і цэнтральныя ўлады — з традыцыйнай польскай „tolerancją“—ўсё гэта „tolerowali“...

„Талеравалі“, як кажуць гласьнікі, дзеля таго, што за даходы з гэтых „клюбаў“—шулерняў утрымлівалася—найтаньвей для польскага скарбу! — уся „патрыятычная“ акцыя паноў Валэйшаў, Паўлюкевічаў і ім падобных.

Для гэтых „патэнтаваных“ беларусаў і была дадзена гэткая „канцэсія“.. Але пасьля таго, як паны „prezezy“ не падзялілі паміж сабой „улады“ — з усімі яе клапотамі, ганорамі і—прысмакамі, ці, проста кажучы, пабіліся за даходы з гэтых шулерняў і тых „subwencji“, якія, часам, „даплывалі“ з дзяржаўнага скарбу, дык карысная для абедзьвюх старон акцыя польска-беларускага паразуменьня (калі не на зялёных палёх Беларусі, дык прынамся за зяленым полем шулярняў і зялёным сукном канцэлярый).. неяк адразу пачала псавацца...

А калі абодва галоўныя лідэры ўсяго гэтага „руху“, п. Валэйша і п. Паўлюкевіч разыйшліся аканчальна, тады п. Валэйша **сам зачыніў**, ці „zawiesił“, абедзьве шулерні, адмовіўшы, зразумела, і ў „фінансаваньні“ ўсіх дэкаратыўных прадпрыемстваў „доктара“ Паўлюкевіча...

Прыйшлося пану „доктару“ з усімі сваімі „хвэльчарамі“—ісьці зусім ужо **на службу** да „власть имущих“, ужо не як больш-менш „незалежны“ канцэсыянер, але як просты найміт.

Нам ведама, што паўлюкевічаўская „Тымчасовая Беларуская Рада“ апрацавала для сябе і аднагалосна (!) прыняла „бюджэт“—у ліку 16.000 злотых у месяц, які і быў прадстаўлены да зацьвярджэньня адноснай уладзе... Гэта, зразумела, значна пагоршыла адносіны і наагул усё „паразуменьне з Польшчай“.

Ці будзе гэты „бюджэт“ п. п. сяброў „Рады“ зацьверджаны, ці не, ня ведаем... Трэба спадзявацца, што хутчэй справа фінансаваньня ляяльнасьці п. п. Паўлюкевічаў будзе вырашацца „па за бюджэтным“ шляхам — у парадку паасобных „jednorazowych danin“..

Утапленьне аружжа. Дырэктар Віленскае Беларускае Гімназіі, грам. Астроўскі, які перш жыў у Бярэсьці і меў ад тамтэйшае ўлады дазвол на дубальтоўку і рэвальвэр, — перабраўшыся ў Вільню, падаў да п. камісара ўраду Вімбора, вядомага сваей „прыхільнасьцяй“ да беларусаў наагул, просьбу аб аднаўленьні дазволу з пачаткам новага 1925 году. Урадовец, які прыймаў просьбу, заявіў, што ён можа прыняць просьбу толькі тады, калі грам. Астроўскі выбярэ перш „kartą łowiecką“ (права на паляваньне) за 10 зл. Калі-ж апошні гэта зрабіў, п. камісар... адмовіўся прадоўжыць дазвол на аружжа! У сувязі з гэтым нам дастаўлены гэткі характэрны для нашага жыцьця наагул дакумэнт:

1925 г. лютага 21 дня, мы ніжэйпадпісаныя паслы на Сойм Рэчыпаспалітай Польскай-Браніслаў Тарашкевіч і Фабіян Ярэміч па просьбе Дырэктара Віленскай Беларускай Гімназіі Радаслава Астроўскага былі прысутнымі пры ўтапленьні ў рацэ Вільлі ўлас-

ГРАМАДЗЯНЕ! Пасьпяшыце да 31 сакавіка (марта) гэтага году падаць праз паўнамоцнікаў Школьнаму Інспэктару дэкларацыі, засьведчаныя войтам аб тым, што вы жадаеце, каб у вашай школе навука выкладалася ў беларускай мове.

нага аружжа Астроўскага: дубальтоўкі № 35042 са I. 16 і рэвальвэра сыст. „Браўнінг“ № 424572, якіх, як гэта відаць з пісьма камісара ўраду на м. Вільню з 6/II 1925 г. № 16/II ён Астроўскі павінен быў у які небудзь спосаб пазбыцца.

Утапленьне вышэй успомненага аружжа ў рацэ Вільлі ў дзень 21 гэтага лютага было даконана Астроўскім у нашай прысутнасьці, што подпісамі сваімі сьцьвярджаем. (—) **Б. Тарашкевіч**, Пасол на Сойм Рэчпаспал. (—) **Ф. Ярэміч**, Пасол на Сойм Рэчпаспал.

м. Вільня 22/II—1925 г.

Беларускі нацыянальны гімн „Ад веку мы спалі!“ пяяць забараняецца. П. Камісар Ураду м. Вільні ня даў дазволу на вечарыну, якую меўся наладзіць Белар. Студ. Саюз 21/III. З дазволам цягнулі цэлы тыдзень і толькі на пярэдадні вечарыны адмовілі. Не дазволілі таму, што ў праграме мелі пяяць „Ад веку мы спалі!!!“.

П. Камісар Ураду не згадзіўся даць дазволу, нават, тады, калі выкінулі гімн, бо „такім арганізатарам, якія хочуць пяяць Беларускі гімн, дазвол даць не магчыма“.

З жыцьця моладзі.

(*У Віленскай Беларускай Гімназіі*).

Вучнёўская Рада Віл. Бел. Гімназіі з'арганізавала ў суботу 14/III 1925 г. ў прысутнасьці п. Дырэктара літэратурны вечар. Былі запрошаны кіраўніцтвам Вуч. Рады нашы маладыя песьняры і разам з гэтым, калегі па лаўцы: Ф. Грышкевіч вучань VII кл., Хв. Ільяшэвіч вуч. VI кл., М. Пяцюкевіч вуч. VI кл., і А. Салагуб вуч. V кл. — дзеля прачытаньня сваіх твораў.

Пасьля прачытаньня кожнага асобнага твору моладзь крытыкавала яго і выяўляла тыя заганы, якія былі заўважаны прысутнымі.

Трэба, аднак, сказаць, што творы досыць добрыя, хаця да пэўнай меры ёсьць недахваты розных характараў. Але, ведама, што кожны чалавек ня можа адразу выявіць сваю здольнасьць без заганаў у той, ці іншай галіне. Усё-ж такі можна спадзявацца, што нашы калегі па школе ў будучыне могуць нават стацца вядомымі людзьмі, толькі праўда, што трэба працаваць і не пакідаць свайго таленту без разьвіваньня яго.

Асабліва зьвярнулі на сябе ўвагу творы А. Салагуба, якія, праўда, досыць прыгожыя і высокія па ідэалёгіі. Таксама добры верш М. Пяцюкевіча „Да цэнтру“, а самае цікавае — гэта яго сатыра „На дзяўчат“. Праўда, што з боку вэрсыфікацыі сатыра стаіць нізка, але затое, усе клаліся ад сьмеху, калі калега Пяцюкевіч чытаў.

Вельмі пажадана-б было, каб Вуч. Рада часьцей арганізоўвала такія вечары, дзеля таго, што тут вучні разьвіваюцца ў самастойнай крытыцы, што вельмі карысна для будучых нашых маладых крытыкаў.

Прысутны вучань.

Карэспандэнцыі.

За родную школу.

(*Чамяры, у Слонімшчыне*).

1-га сакавіка ў Чамярох адбыўся сельскі сход, склікан па загаду гміны. Грамада сабралася вялікая: каля 75 асоб. Сходу сэкратар паставіў тры пытаньні, якія трэ' было абгаварыць і ўхвалу грамады запісаць у пратакол. Вось, якія былі пытаньні:

1) Адрамантаваць мост праз рэчку Бязымянку, што ў канцы вёскі. Ухвалілі: Гмінная Рада дасьць лес каля 30 фут., а грамада павінна лес вывезьці, даць плотнікаў (цесьляў) і рабочых і зрабіць земляныя работы: падвозку зямлі каля 50 кубаў, разьбіўку і інш. Многа была процi ўхвалы, апіраючыся на тое, што тройчы на год бяруць падаткі, то „gruntowo-drogowy“, то „pociągowo-drogowe“, то „drogowe-gminne“ і так без канца і краю, а як што зрабіць для людзей, дык трэ', каб самы людзі зрабілі. Але пяраматчы ініцыятара сходу не ўдалося, і пратакол напісалі;

2) Забараніць жыду з Слоніма Калману сячы 40 дзесяцін лесу, які ён купіў натарыяльным парадкам у Заградзіна. Па гэнаму пытаньню вёска, мала думаючы, ухваліла: забараніць — прызнаўшы гаспадаром лесу... але не сябе, а дачку памершага Заградзіна, якая, каб адабраць ад мачахі спадчыну, перахрысьціла двох дачок у польскую веру і, кажуць людзі, сама зараз перахрэсьціцца. Вядома, што ні дачка, ні сход нічога Калману ня зробяць, бо ён купіў законна, і лес ужо сячэць, але гэта патрэбна ксяндзом, якім трэ' паказаць перад народам, што яны „сваіх“ бароняць і падтрымліваюць. Пан Староста і загадаў гміне зрабіць такую ўхвалу;

3) Трэцяе пытаньне было аб школе. Сэкратаром гміны сходу запрапанована, каб усе дзеці з вёскі, якія хадзілі да беларускай прыватнай школы, зараз-жа пайшлі да школы польскай. Калі ня пойдуць, дык бацькі будуць караны штрафамі праз павятовага Школьнага Інспэктара, а гміна сьцягнець кары тыя, якія былі наложаны на вёску ў лістападзе. Апіраючыся на тое, што цяпер вёска беларускай школы ня маець і дзеці зусім ня вучацца, інспэктар і гміна прымусяць пайсьці да школы польскай. Сход гэнай заявай вельмі быў абураны, і грамада пачала прасіць сэкратара гміны занясьці ў пратаком: „каб вучыцеля з Чамерскай польскай школы, школьныя ўлады, як найхутчэй, з Чамяроў забралі і перавялі ў тую вёску, дзе ёсьць шмат палякоў, а ў Чамерскую школу, каб далі таго, каго вёска папросіць і каго дзеці вучні пажадаюць, а пакуль гэных зьмен ня будзець, пакуль польскі вучыцель будзець у школе біць дзяцей за тое, што яны не разумеюць польскай мовы, дык ніводнае дзіця не пераступіць парогу польскае школы. Хай ня толькі штрафуюць, але катуюць бацькоў за дзяцей, дык бацька ня згодзіцца выслаць сваё дзіця на катаваньне, а дзіця, як зможа, будзець ўцякаць ад ката“.

Сэкратар заявы гэнае ад сходу запісаць у пратаколе адмовіўся, аднак-жа, мусіць, баючыся вельмі абуранага настрою сходу, абяцаў жаданьне сходу абгаварыць на паседжаньні гміннай Рады 5/III 1925 г. На тым сход і скончыўся.

Але цікава тое, што селянін, не баючыся ні караў, ні арыштаў, згаджаючыся нават на катаваньне, **стойка стаіць за родную мову, за родную школу — за беларускасьць.** Істнуючую беларускую прыватную школу ў Чамярох, хоць і зачынілі, але істнуючага ў беларускага селяніна беларускага духа зачыніць ніхто ня зможа.

Чамеравец.

Лупяць грошы за дэкларацыі.

(З *Міжавіцкае гм. Слонімскага пав*.).

Наш войт гмінны, „пан“ Савіцкі, не дарма паходжаньня шляхоцкага: ён любіць паказваць сваё „панства“ і ўладу, якую ён паказаў пры спагоне страхоўкі ў в. Сялявічы, ломячы дзьверы і забіраючы апошнія манаткі ў незаможных сялян. Але асабліва паказвае яе ў пасьледнія часы, бяручы за пасьведчаньне кожнай дэкларацыі па 50 грошы.

Як ведама ўсім, за пасьведчаньне дэкларацыяў гміна не павінна браць плату, на што і было зроблена распараджэньне міністэрства. Ня гледзячы на гэтае распараджэньне, а таксама і на пастанову нашай гміннай Рады з 1-га сакавіка с. г. аб бясплатным сьведчаньні школьных дэкларацыяў, пан войт Савіцкі лупіць па 50 грошы за кожную дэкларацыю. І ня мала ўжо набраў, бо ўсе жыхары нашай гміны, за малым вынятком, нясуць дзеля пасьведчаньня дэкларацыі, абы толькі адратавацца ад сваей нацыянальнай пагібелі, дабіўшыся школы ў роднай мове. Многія дэкларанты пыталіся ў войта, чаму гэта трэба плаціць за подпіс на дэкларацыі. На гэта войт адказаў, што па закону плата бярэцца за ўсякі подпіс войта, што і подпіс на школьнай дэкларацыі ня робіць вынятку.

Ці-ж табе, паночку войце самадзяржаўны, ня ведама аб распараджэньні міністэрства? Ці-ж ты ня чуў аб пастанове гміннай Рады з 1-га сакавіка с. г.? Ці-ж ты, наканец, ня бачыш, што робіцца навокал цябе? Параджу табе, „мой міленькі“, адчыніць шырэй вочы і паглядзець уперад. І ты ўбачыш, што народ беларускі, просты народ, ужо прачнуўся ад сна і ўзяўся за работу. І хаця ў яго рабоце многа ёсьць перашкод, ды чым болей іх, тым болей народ прыложыць энэргіі дзеля здабыцьця свайго шчасьця і лепшай долі.

Аўген Блажук.

З царкоўнага жыцьця.

(З *Ваўкавыскага пав.*).

Сяляне в. Пескі, Ваўкавыскага пав., у якіх царква зачынена і няма сьвяшчэньніка, зьвярнуліся да гарадзенскага „ўладыкі“ з просьбай, каб да іх назначыў сьвяшчэньніка, тым болей, што ў суседстве ёсьць „беззаботны“ сьвяшчэньнік, звольнены са „службы“ па загаду польскае адміністрацыі „без объяснения причин“. У падачай „уладыцы“ просьбе ёсьць характэрная фраза, якую гожа тут падаць:

„Некаторыя людзі кажуць, што вы перасьледуеце праваслаўную царкву. Мы гэтаму ня верым. Але, калі вы і гэтай нашай просьбы ня споўніце, — дык значыць людзі праўду гавораць“.

„Уладыка“ абяцаў хадакам ад вёскі, што справа будзе разгледжана ў 2 тыдні, і яны атрымаюць адказ. Але адказу дагэтуль ніякага няма!

Паштовая скрынка.

Грамадзяніну **Кохану**. Карэспандэнцыя атрымана, якая зьмешчана быць ня можа, бо не падыходзе па зьместу.

Підалкевічу. Атрымалі, пастараемся выкарыстаць.

С. Л. Татарычу. Ад Вас атрымана толькі адзін раз **4 зл.**—Газэты не спыняем.

Гардзею Смольскаму. Пастарайцеся зрабіць справку на сваей пошце і нам напішэце аб рэзультатах. Мы з свайго боку пастараемся справу неатрымліваньня Вамі газэт выясьніць.

Вікторыі Пэрэмбскай. Газэту Вам вышлем; па магчымасьці ўсё экзэмпляры. Песень з нотамі **на 4-галасы** ў кнігарні няма.

Падпіскі атрымана:

Ад—Антона Грэкі, Яна Белага, Паўла Даропа, Ігната Курвушко, Яна Барана, Вінцэнтага Бурпа, К. Вайцехоўскага, Паўла Марука, І. Панчанскага, Рыгора Семашкевіча, Вінц. Серка, Мікалая Фурса, Аляксандра Дуровіча, Базыля Сянкевіча, Міхала Верамейчыка—**па 2 зл.**

Ад—Яна Па[illegible]—**3 зл.**

Ад—Веры Катрач, Якуба Галубовіча, В. Кузьміча, Аляксандра Каліноўскага, Яна Ковіка, Антона Сергеева—**па 4 зл.**

Ад—ф. Клаўсуця—**5 зл.**

Ад—Сымона Мікуліча, Базыля Кароля, Рыгора Якубёнка, К. Лабунькі—**па 6 зл.**

Ад—Язэпа Кароля—**1 зл. 25 гр.**

На прэсавы фонд.

Сабраныя па ахвярадаўчаму лісту № 11 праз Юстына Гардзейка—**12 зл.**

Сабраныя па ахвярадаўчаму лісту № 7 праз В. Клюшка—**22 зл.**

Рэдактар-Выдавец Антон Пракапеня. Друкарня Н. Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.